

אלי למדן

תנועת עבודה סוציאל-דמוקרטית

תנאי להצלחת הקואופרציה

תנועה סוציאליסטית קואופרטיבית

יש הטוענים כי המכשול העיקרי שמונע מרעיון הקואופרציה להפוך לדומיננטי בעולם הוא החיבור שלו לאידיאולוגיות סוציאליסטיות למיניהן. לפי פרשנות זו "כישלון הסוציאליזם" השולט בתודעתם של רבים בימינו מושלך על התנועה הקואופרטיבית ומרחיק ממנה את הציבור הרחב. הם קוראים לקואופרטיבים לזנוח את השאיפה שלהם לשוויון פנים ארגוני ופערים נמוכים בשכר. למעשה הקריאה היא לניתוק מוחלט בין הקואופרטיבים לתנועת העבודה. הם מדגישים אך ורק את הדמוקרטיה הפנים-ארגונית ומציעים לכל קואופרטיב להתנהג כ"קפיטליסט קולקטיבי".

אני חושב שהגישה הזאת היא מוטעית מיסודה מכמה סיבות. ראשית, מבחינה היסטורית התנועה הקואופרטיבית בעולם, ובמיוחד בארץ, שגשגה כאשר נוצר חיבור עמוק בינה לבין שתי צלעות אחרות בתנועת העבודה - איגודים מקצועיים ומפלגות סוציאל-דמוקרטיות. שנית, אני רוצה לטעון כי האידיאולוגיה היא לא משהו מופשט שמנותק מן המציאות - היא משקפת את האינטרסים השונים בתוך החברה ומכוונת את הפעולה לקידומם. לכן אפשר להבין את הקשר הקונסטרוקטיבי בין כלכלה קואופרטיבית לבין פוליטיקה סוציאל-דמוקרטית גם בנייתו מבני של המציאות הכלכלית-חברתית בעידן הקפיטליסטי.

יש הטוענים כי המכשול העיקרי שמונע מרעיון הקואופרציה להפוך לדומיננטי בעולם הוא החיבור שלו לאידיאולוגיות סוציאליסטיות למיניהן, אך מבחינה היסטורית התנועה הקואופרטיבית, בעולם ובארץ, שגשגה כאשר נוצר חיבור עמוק בינה לבין שתי צלעות אחרות בתנועת העבודה - איגודים מקצועיים ומפלגות סוציאל-דמוקרטיות

הדמיון, גורם לי לחלום על פרויקטים שאפשר לקדם יחד עם חברים ובכך אולי להניח עוד לבנה בבניין חברה צודקת יותר. אני מדמיין חברה הבנויה מקואופרטיבים בתחומים שונים שמציעה אלטרנטיבה לשיטה הקפיטליסטית בה כל אחד מן העובדים השכירים מנוצל בצורה זו או אחרת. עד כדי כך גדולה ההתלהבות שלי שמצאתי את עצמי משתתף בבנייה של קורס על קואופרציה במסגרת המכללה החברתית כלכלית בחיפה בשיתוף עם המרכז לפיתוח קואופרטיבי בנגב והמרכז לקידום הקואופרציה בצפון. אולם הרעיון מעורר גם לא מעט שאלות, וביניהן: מהם התנאים שיאפשרו הצלחה של קואופרטיבים וכיצד יכולים הקואופרטיבים לשמש אבני בניין בחברה הצודקת אליה אנחנו שואפים?

המילה "קואופרטיב" נהייתה מאוד פופולרית בזמן האחרון, במיוחד מאז פרוץ המחאה החברתית של קיץ 2011. האמת היא שהקמה של קואופרטיבים חדשים החלה עוד קודם לכן. לדוגמה, קואופרטיב ההגברה "שומעים חזק" הוקם בשנת 2009. היו גם ניסיונות אחרים להקים קואופרטיבים צרכניים קטנים, קואופרטיב של שומרים, המתפרה במצפה רמון וכו'. אבל כמובן שמחאת קיץ 2011 נתנה לרעיון הזה חיים חדשים כדרך אפשרית להתמודד עם תנאי החיים של ישראל בעידן הקפיטליזם הניאו-ליברלי. הביטוי המובהק של התופעה הוא קואופרטיב "שלנו" שצמח במאהל נורדאו ומנסה לפתח עסקים בתחום קמעונאות המזון ובתחום הפיננסי. גם אני באופן אישי נתפסתי כבר מזמן לרעיון הקואופרטיבי. הוא מלהיב את

כדי שהוויסות, שהמדינה תמיד מפעילה, יפעל לטובת פתרונות שיתופיים וקואופרטיביים (ולא לטובת הון פרטי למשל) יש צורך בקשר בין התנועה הקואופרטיבית לבין העולם הפוליטי

אלי למדן הוא חבר בקהילת "שחר" ביקנעם, חבר יסו"ד, בוגר תכנית העמיתים ופעיל במכללה החברתית כלכלית ודוקטורנט להיסטוריה ופילוסופיה של המדע // דוא"ל: eli.lamdand@gmail.com

שלנו, על מנת שהאנשים יוכלו להשתתף בניהול המיזם המשותף שלהם בכישרון ובחכמה הם חייבים לדעת לא מעט דברים ולהיות בעלי כישורים חברתיים רבים שחינוך טוב אמור להקנות להם. לכן חינוך שוויוני ונגיש שמונהג במדינת רווחה סוציאל-דמוקרטית הוא תנאי הכרחי להצלחה של מיזמים קואופרטיביים רבים. המסקנה מן האמור היא אחת. תנאי להצלחה ארוכת טווח של התנועה הקואופרטיבית היא השתתפות - יחד עם מפלגות סוציאל-דמוקרטיות ואיגודים מקצועיים דמוקרטיים - במסגרת תנועת עבודה מקומית ועולמית. הייתי מוסיף למסגרת הזאת גם צלע רביעית - הקהילות השיתופיות. אם להשתמש במונחים שפותחו בספרו של יפתח גולדמן (הסוציאליזם בין פוליטיקה לאוטופיה), עלינו לפעול במסגרת של אחדות דיאלקטית של פוליטיקה ואוטופיה, כאשר הקואופרטיבים והקהילות השיתופיות מייצגים את הקוטב האוטופי והפעילות המפלגתית והאיגוד מקצועית את הקוטב הפוליטי. ///

כל מיזם עסקי, במיוחד בתחילת דרכו, זקוק לאשראי כמה שיותר זול. מדינת רווחה סוציאל-דמוקרטית בעלת נוכחות בולטת בתחום האשראי אמורה להיות מסוגלת לספק אותו לטובת פיתוח ברי-קימא

והניסיון מלמד כי זה עוזר מאוד לאותם עסקים שנהנים מכך. עניין חשוב נוסף הוא האשראי. כל מיזם עסקי, במיוחד בתחילת דרכו, זקוק לאשראי כמה שיותר זול. מדינת רווחה סוציאל-דמוקרטית בעלת נוכחות בולטת בתחום האשראי אמורה להיות מסוגלת לספק אותו לטובת פיתוח ברי-קימא. לא מן הנמנע שהיא אף תעדיף מיזמים בעלי מרכיב שיתופי-דמוקרטי שהרווח שלהם יתפזר בצורה שוויונית יותר. שילוב של שתי הנקודות האחרונות, בהן למדינה יש תפקיד מכריע, יכול להעניק יתרון מסוים לכלכלה הקואופרטיבית ולעודד אנשים להצטרף ולקחת בה חלק. אבל אני רוצה להתייחס לעוד עניין שלמדינה יש בו חלק והוא בעל חשיבות עליונה לדעתי להצלחת התנועה הקואופרטיבית - החינוך. על מנת שהמיזם הקואופרטיבי יהיה בעל ערך אמיתי של שוויון ושותפות הוא חייב להיות דמוקרטי. אחד התנאים המהותיים ביותר לקיומה של דמוקרטיה בכל ארגון, בין אם מדובר בעסק קטן או במדינה גדולה הוא חינוך איכותי והשכלה רחבה. לא לחינם אחד מיעדי הפרטה העיקריים בכל מדינות המערב הוא החינוך. חינוך גרוע מנציח את שלטון ההון וחותר תחת הדמוקרטיה בטווח הארוך. גם בהקשר

על אף אגדת "השוק החופשי" המופצת ביתר שאת בעשורים האחרונים, השוק תמיד מווסת על ידי המדינה באמצעות חוקים ותקנות למיניהם. השאלה היא לטובת מי הוויסות הזה פועל? כדי שהוויסות יפעל לטובת פתרונות שיתופיים וקואופרטיביים (ולא לטובת הון פרטי למשל) יש צורך בקשר בין התנועה הקואופרטיבית לבין העולם הפוליטי. על כן, אם נרצה את זה או לא, זהות האינטרסים והקרבה הרעיונית מובילות את הקואופרטיבים אל הצד השמאלי של המפה הפוליטית. דוגמה מובהקת לכך היא המפלגה הקואופרטיבית הבריטית, שמהווה חלק אינטגרלי ממפלגת הלייבור. אפשר לשאול בנקודה הזאת כיצד בפועל יכול הקשר הזה לעזור בפיתוח כלכלה קואופרטיבית. אסתפק בשלוש נקודות הנוגעות להצלחה הכלכלית של מיזמים קואופרטיביים ולשליטה הדמוקרטית בהם.

ראשית, המדינה יכולה לעודד הקמה של קואופרטיבים ולהגדיל את כושר התחרות שלהם מול ההון הגדול באמצעות הטבות מס. מיסוי הוא כלי רב עוצמה בידי המדינה להכוונה של מדיניות כלכלית-חברתית. בדרך כלל המדינה יודעת להעניק הטבות מס מפליגות למי שהשלטון חפץ ביקרו

צילום: קואופרטיב העגלה